

Redaktørens forord

Vore læsere har naturligvis stadig i frisk erindring, at det forrige nummer af *Dansk Sociologi* var et temanummer om "Fattigdom i dagens Danmark". Jeg kan allerede nu forudskikke, at det næstfølgende nummer også vil være et temanummer og denne gang om "Velfærdsprofessioner". Der vil her være bidrag, som behandler "Guvernementalisering af velfærdsprofessionerne"; "Rekrutteringsmønstre til velfærdsprofessionsuddannelserne"; "Pædagoger og forældres holdninger til pædagogiske spørgsmål i dagsinstitutionerne" og "Det affektive arbejde".

Det første bidrag i det foreliggende nummer er Erik Mygind du Plessis' artikel "Det utilstrækkelige subjekt – En foucauldiansk analyse af selvhjælpslitterær selvstyring". Artiklen fremdrager, hvorledes bestemte personlighedstræk søges problematiseret og kultiveret i moderne selvhjælpslitteratur. Teoretisk er analysen funderet i Foucaults forståelse af governmentality og selvstyring og hans sene ansatser til problematiseringsanalyser – altså undersøgelser af, hvordan og hvorfor bestemte fænomener bliver gjort til problemer. Analysen har sit empiriske fundament i et af Erik Mygind du Plessis opbygget arkiv – efter foucauldiansk forbillede – på 90 dansksprogede selvhjælpsbøger. Det fremdrages, at de problemer eller vanskeligheder, der artikuleres og søges løst i selvhjælpslitteraturen, drejer sig om autonomi, "at være sig selv", effektivitet, succes, autenticitet, "det hele menneske" mv. Kultiveringen af disse egenskaber foregår i selvhjælpslitteraturen typisk ved hjælp af forskellige øvelser – og af Erik Mygind du Plessis iagttaget som selvteknologier. De i selvhjælpslitteraturen opregnede problemer anføres som forskellige typer af mangler hos individet, der som løsning indebærer en konstant udvikling hen mod et mål om selvrealisering, som aldrig helt kan nås.

Problematiseringens grundlæggende form er med andre ord *ufuldkommenhed*. Subjektet "mangler" et eller andet i sin karriere eller livssituation og må igennem sin selvstyring stræbe efter at eliminere denne ufuldkommenhed. Den problematiserede ufuldkommenhed må, som anført, afhjælpes gennem "selvrealisering", hvor det enkelte subjekt må søge at skabe sig selv og udløse

sit indre potentiale. Selvrealisering er imidlertid også en proces uden afslutning med et umåleligt endemål, der ikke kan nås, men kun tilnærmes gennem konstant udvikling. At ufuldendtheden er uafvendelig, udviklingen uendelig og selvrealiseringen uopnåelig implicerer derfor ifølge Erik Mygind du Plessis også paradoksalt nok subjektets *selvforkastelse*. Paradokset skærpes derved, at når subjektet bør være selvstændigt, autonomt og handle ud fra egne overbevisninger, må det samtidig udlede denne evne til at handle autonomt fra de samme autoriteter, som det bør være autonomt i forhold til.

Nina Blom Andersen og Pernille Almlund beskæftiger sig i deres artikel "Fra usikkerhed om sygdom til usikkerhed om bivirkninger. En aktør-netværksteoretisk analyse af usikkerheder om influenza A (H1N1)" med nogle af de usikkerheder og kontroverser, der opstod i forbindelse med den svineinfluenza, der spredte sig i 2009. I juni 2009 erklærede WHO, at udbredelsen af influenza A (H1N1) havde pandemisk karakter. Dette betød, at også danske sundhedsmyndigheder indledte hektisk aktivitet med at kommunikere forebyggende retningslinjer til både befolkningen og sundhedssystemet, ligesom der blev lanceret en ny vaccine. Mange danskere blev syge under epidemien, der imidlertid også medførte langt færre dødsfald end først forventet. Epidemien klingede af, men forløbet var ikke desto mindre præget af opkomsten af en lang række usikkerheder knyttet til relationer mellem virus, sygdom, vaccine, sundhedsmyndigheder, sundhedspersonale og borgere – altså mellem både materielle og menneskelige aktører.

Analysens teoretiske afsæt er derfor Aktør Netværk Teori med sit fokus på netop relationer mellem aktører af forskelligt tilsnit og hertil med et skærpet fokus på de kontroverser, håndteringen af epidemien gav anledning til. Analysens empiriske grundlag er dokumentarisk materiale i form af sundhedsfaglige redegørelser, analyser, statistik, men også pressemeddelelser, kampagnemateriale, hjemmesider og Sundhedsstyrelsens hotline. Hertil kommer en lang række indlæg i dagspressen og interviews med centrale personer i sundhedsvæsenet, praktiserende læger og gravide kvinder, der fik tilbudt og derfor skulle tage stilling til en nyudviklet vaccine. Analysen viser, at den vaccine, der indledningsvis var anset for at være en måde at håndtere influenzaen på, skabte større usikkerhed og mere komplekse kontroverser end influenzaen selv. Sundhedsmyndighederne forudsatte, at influenzavirussen udgjorde udfordringen, og at udviklingen af en ny vaccine ville være svaret herpå. Forløbet omkring influenzaepidemien viste noget andet. Virussen var håndterbar, men vaccinen øgede kompleksiteten og foranledigede en ikke forudset socio-teknisk kontrovers.

Christian Albrekt Larsen, Morten Ringgaard, Prashanth Kantharooban, Aynkaran Anton Senthilnathan, Tim Sloth Johansen og John Linnaa Holbøll undersøger i deres artikel "Når hudfarven forsvinder: Hvordan etnisk blandede folkeskoler skaber tillid til indvandrere" – som titlen udsiger – hvorvidt blandede skoler blandt eleverne skaber tillid mellem etniske danskere og indvandrere.

Artiklens grundlag er en undersøgelse, der er baseret på et eksperimentelt design, hvor folkeskolelever fra henholdsvis blandede klasser og homogene "hvide" klasser deltog i et tillidsspil ledsaget af en spørgeskemaundersøgelse, der målte på tillid, affekt og holdninger til indvandrere.

De empiriske fund støtter op omkring den såkaldte kontakthypotese – altså det forhold, at personlig kontakt modvirker negative stereotyper, fordomme og mistillid. Udgangspunktet er det velkendte fænomen, at individer har mere tillid til deres ind-gruppe end ud-grupper. Undersøgelsen spurgte derfor til, hvorledes grænsedragningen mellem ind- og ud-gruppe foregår, når hudfarve er markør. De gjorte fund viser, at elever i homogene "hvide" skoler optræder mindre tillidsfuldt over for personer med en anden hudfarve end vestlige elever i etnisk blandede skoler. Det kunne også påvises, at den mere tillidsfulde adfærd over for etniske minoriteter blandt "hvide" i heterogene skoler ikke primært skyldes venskabsrelationer. Det konkluderes derfor, at hudfarve forsvinder som centralt kriterium for ind-gruppe og ud-gruppe grænsedragninger på heterogene skoler. Men det vises også, at skift i hudfarve kan reducere tilliden på de homogene skoler blandt elever, der ellers generelt har formuleret sig positivt om indvandrere og indvandringens betydning for det danske samfund.

I artiklen "Tyrkiske skilsmisser i Danmark" viser *Anika Liversage* på basis af registerdata, at skilsmisser blandt indvandrere og efterkommere fra Tyrkiet er blevet stadigt hyppigere gennem de sidste tre årtier. Hvor tyrkiske skilsmisser i Danmark i 1980'erne lå på omtrent samme niveau som i Tyrkiet i det nye årtusinde, tangerer skilsmissemiveauet for tyrkiske ægteskaber indgået i Danmark efter år 2000 det langt højere danske niveau. Tyrkiske par gift i perioden 2000-2003 bliver skilt omtrent lige så ofte som majoritetsdanske par. Artiklen sætter sig for at belyse, hvilke sociale processer der ligger bag denne betragtelige vækst i skilsmissemfrekvens hos indvandrere og efterkommere fra Tyrkiet. Denne del af studiet er baseret på interviews med fraskilte tyrkere.

Analysen er funderet i iagttagelser af de forskellige socialisationsprocesser, der gør sig gældende i henholdsvis Tyrkiet og Danmark. I Tyrkiet drejer det sig om vægt på lydighed, konformitet og forventninger om tidlig indgåelse af ægteskab og ægteskab forvaltet som et anliggende for familiære netværk. I Danmark drejer det sig om vægt på individualisme, uafhængighed, autonomi, personlige valg i livets mange forhold og langt større variation i alder for indgåelse af ægteskab samt samfundsmæssig accept af at leve i andre forhold end ægteskab – eller at leve alene. Det fremdrages ved hjælp af interviewmaterialet, hvorledes de i en henholdsvis tyrkisk og dansk kontekst socialisationsafledte forventninger til dette at indgå i og leve i ægteskab i stigende grad kolliderer og undertiden ender i skilsmisse. Det betones endvidere, at de etniske minoritetskvindes stadige højere uddannelsesniveau og indtog på det danske arbejdsmarked givetvis også er afgørende faktorer bag den øgede skilsmisserate.

Ud over disse fire artikler rummer dette nummer af *Dansk Sociologi* også et essay og en kronik. Essayet "Teologi og Sociologi: Pave Benedikt XVI som social kritiker og moderniseringsteoretiker" skrevet af *Bjørn Thomassen* vil måske allerede ved sin titel vække en vis undren, men forhåbentligt også nysgerrighed. Den 11. februar 2013 tog Pave Benedikt XVI den overraskende beslutning at abdicere, og det plejer man ikke at gøre i en stilling, hvor man på papiret er udpeget af Gud, som Bjørn Thomassen noterer indledningsvis. Essayets ærinde er ikke at diskutere Joseph Ratzingers forvaltning af embedet som Pave, men at se på hans akademiske virke. Joseph Ratzinger er forfatter til mere end 40 bøger og hundredvis af artikler skrevet fra hans tidlige ungdom og frem til tiden som Kardinal og Pave. Joseph Ratzinger har her ifølge Bjørn Thomassen leveret afgørende bidrag til kritikken af det moderne projekt, der ligeledes ifølge Bjørn Thomassen har mange lighedspunkter med Frankfurterskolens modernitetskritik. Berømt er her Ratzingers debat med Habermas i 2006 – få måneder før han tiltræder embedet som Pave.

Essayet skriver sig imidlertid også ind i en langt mere omfattende debat om forholdet mellem teologi og sociologi. Bjørn Thomassen gør her opmærksom på, at den klassiske sociologi i høj grad interesserede sig for teologiske spørgsmål, og at religion om end på meget forskellig vis var et helt centralt genstandsfelt for både Marx, Durkheim, Weber, Tönnies og Mauss, men jo så også i det tyvende århundrede fulgt af en "disciplinary closure" mellem sociologi og teologi. Før det havde Dilthey givet udtryk for, at en sociologi, der løsriver sig fra enhver form for eksistentielle spørgsmål, ikke kan kalde sig en videnskab. Bjørn Thomassen dokumenterer afslutningsvis, at Pave Benedikt XVI også leverede skarpe indlæg i globaliseringsdebatten med kritik af den nye, neoliberale verdensorden, som bredte sig 1990'erne.

Kronikken "Samfundsvidenskaber: politiske holdninger og ytringsfrihed" er skrevet af *Heine Andersen* på basis af hans fratrædelsesforelæsning givet ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet maj måned i år. Heine Andersen rejser her spørgsmålet om forskernes ytringsfrihed, hvad er vilkårene for at diskutere uenighed, usikkerhed, fejltolkninger og misbrug i en fri og åben debat, og kunne faglige uenigheder hænge sammen med politisk ståsted og ideologi. At der hersker betydelig uenighed blandt samfundsvidenskabelige forskere omkring, hvor sikker viden vi har om centrale spørgsmål stillet både inden for forskningen og rejst i den offentlige debat, fremgår af en undersøgelse forestået af Heine Andersen og andre i 1990'erne. Forskerne blev stillet over for følgende tre udsagn: "En nedsættelse af mindstelønnen vil reducere arbejdsløsheden", "Medarbejderdemokrati øger produktiviteten" og "Strengere straffe nedsætter kriminaliteten" og bedt om at tage stilling til, om forskningen tyder mest på, at udsagnet er korrekt, forkert eller at forskningen ikke kan give svar herpå og med mulighed for at svare "ved ikke". Hvad angår det første udsagn, var uenigheden markant. På det andet udsagn fandt halvdelen dette korrekt, og på det tredje udsagn fandt godt halvdelen,

at udsagnet var forkert. Det er i sig selv interessant, at de adspurgte forskere ikke just signalerer den store enighed om, hvor sikker viden vi kan påkalde os inden for samfundsvidenskaberne. Det ville også være interessant at gå mere i dybden med, hvorpå disse uenigheder beroede. Heine Andersen fremdrager ét aspekt og kan påvise, at der er en tydelig sammenhæng mellem faglig overbevisning og politisk ståsted eller ideologi. Dette forhold rejser åbenbare problemer af metodologisk, forskningsetisk og forskningspolitisk karakter, men er muligvis et givet vilkår for samfundsvidenskabelig forskning. I så fald kunne dette ifølge Heine Andersen forsøges imødegået med en pluralistisk forskningspolitik, en "organiseret skepticisme" blandt forskerne og en mulighed for og parathed til åbent at kunne fremlægge og diskutere faglige uenigheder. Hvad angår sådanne vilkår for en fri forskning og åben debat omkring faglige uenigheder, er Heine Andersen udtalt pessimistisk og dokumenterer med en række eksempler, at det står skralt til med forskningens ytrings- og publiceringsfrihed, og at udviklingen måske endda bevæger sig mod det værre – med et sådant afsluttende markeret standpunkt skal det blot noteres, at dette nummer af *Dansk Sociologi* som vanlig også rummer velargumenterede anmeldelser af sociologisk faglitteratur. Vi ønsker vore læsere god læselyst.

Allan Madsen